

ОД ЖЕЉЕ ДО НЕГЕНТРОПИЈЕ СУБЈЕКТА

Контраст, стваралачко замишљање и интелигентно кретање као основе нове психологије

Апстракт

Овај рад представља покушај интеграције три претходно развијене концептуалне линије: (1) концепта стваралачког замишљања као фундаменталног механизма психологије ума, (2) концепта субјекта као интелигентног кретања и (3) критике и превазилажења традиционалног појма психичке енергије. Полазећи од феноменолошке анализе Теслиног унутрашњег искуства описаног у аутобиографији Моји изуми, рад развија тезу да жеља није примарни психички феномен, већ структурална последица контраста који субјекат опажа између свог актуелног и потенцијалног стања. Даље се показује да жеља представља специфичан облик испољавања интелигентног кретања усмереног ка превазилажењу ученог контраста. У оквиру предложеног модела, стваралачко замишљање добија статус примарног негентропијског механизма субјекта, а интелигенција се реконцептуализује као принцип организације који омогућава прелазак из потенцијалног у актуелно стање. Рад предлаже да се целокупна динамика субјекта разуме кроз опозицију ентропије и негентропије, односно кроз процесе дезорганизације и реорганизације искуства, чиме се отвара нова теоријска платформа за психологију засновану не на енергетским метафорама, већ на принципима организације и информационе структуре.

Кључне речи: субјекат, интелигенција, жеља, контраст, стваралачко замишљање, ентропија, негентропија, организација, Тесла, психологија свести.

1. УВОД

Питање жеље спада у ред оних психолошких питања која се чине самоочигледним управо дотле докле се не покуша дати прецизан одговор на њих. Свако зна шта жели; мало ко може да каже шта је жеља. Та парадоксалност није случајна - она открива да је жеља феномен чија је непосредност у конкретном доживљају обрнуто сразмерна теоријској транспарентности у научном дискурсу.

Савремена психологија располаже великим бројем теорија мотивације. Ипак, упадљиво је да међу њима не постоји општеприхваћен одговор на питање шта је жеља у своме бићу, а не само у своме функционисању. Теорије потреба (Maslow, 1943; Murray, 1938) описују хијерархију или таксономију онога чега жудимо, али не и онтолошку структуру саме жудње. Когнитивне теорије мотивације (Bandura, 1986; Deci & Ryan, 2000) анализирају процесе циљног управљања понашањем, али претпостављају жељу као дату. Психодинамске традиције (Freud, 1900; Lacan, 1966) жељу постављају у центар психичког живота, али је у великој мери разумеју кроз призму дефицита или недостатка, не кроз призму структуре субјекта.

У овом раду заступа се другачији приступ. Уместо да се пође од жеље као датости, покушавамо да је изведемо - да покажемо из чега она произлази, под којим условима се конституише и каква је њена улога у широј динамици субјекта. Основна теза је да жеља није примарни психички феномен, већ структурална последица опажања контраста између актуелног и потенцијалног стања субјекта.

Овај рад је трећи у низу теоријских радова. Претходни радови су поставили две кључне концептуалне основе: прво, стваралачко замишљање као фундаментални механизам трансформације психичких стања, и друго, субјекат схваћен не као супстанца него као интелигентно кретање. Сада се ове две линије повезују у динамички модел унутар оквира ентропије и негентропије, тј. дезорганизације и реорганизације искуства.

2. ТЕСЛА КАО ФЕНОМЕНОЛОШКИ СЛУЧАЈ: УНУТРАШЊА ИСТОРИЈА СТВАРАЛАЧКОГ УМА

Никола Тесла је у савременој популарној свести постао симбол генијалности. Мање пажње посвећује се, међутим, психолошкој историји те генијалности - процесу унутрашње трансформације кроз коју је прошао пре него што је постао оно по чему је остао запамћен.

У аутобиографији Моји изуми (1919), Тесла описује период младости обележен оним чему данас можемо приступити феноменолошки. Он говори о невољним сликама које би му се јављале уз сваку реч — интензивне, живе, присилне представе које нису биле под контролом воље. Ово стање, које Тесла описује са очигледним непријатством, по карактеристикама подсећа на хиперфантазију у савременој терминологији, или на неки облик интрузивног мишљења у когнитивно-бихевиоралном оквиру. Суштинска одлика тог раног стања није само присуство слика, него одсуство управљивости: слике се јављају, не долазе на позив.

Оно што чини Теслин случај изузетним у контексту психологије није сама та феноменологија, него процес трансформације. Тесла не само да описује почетни проблем - он описује и путању излаза из тог проблема. Кроз дуготрајни и свесни напор, он постепено стиче способност управљања сопственим представама. Ова способност на крају достиже ниво на коме може конструисати, тестирати и модификовати сложене техничке системе искључиво унутар сопственог ума, без спољашњих белешки или цртежа.

Са феноменолошке тачке гледишта, ова трансформација је изузетна из неколико разлога. Прво, она показује да је унутрашња просторност - простор у коме се одвија замишљање -

подложна развоју и култивацији, да она није фиксна датост него пластична способност. Друго, она показује да постоји квалитативна разлика између маште као пасивног тока представа и стваралачког замишљања као активног, интенционалног и управљивог процеса. Треће, она показује да та разлика није само когнитивна него и мотивациона: управо је искуство контраста - разлике између хаотичног стања невољних представа и замишљеног стања унутрашње контроле - генерисало снагу и усмереност неопходне за трансформацију.

Теслин пример тако постаје мање прича о генију и више прича о структури психолошке трансформације уопште. Он нам показује да је жеља за применом - а не само жеља за постигнућем - увек жеља за превазилажењем неког конкретно опаженог контраста.

3. КОНТРАСТ КАО ОНТОЛОШКА ОСНОВА ЖЕЉЕ

3.1. Критика примарности жеље

Традиционалне психологије, укључујући и психодинамске и хуманистичке приступе, полазе од претпоставке да је жеља примарни феномен психичког живота. Фројд је жудњу поставио у основу психичке динамике; Маслов је потребу поставио у основу мотивације. У обема концепцијама жеља или потреба претходи свему осталом - она је оно из чега произлазе усмереност, деловање и смисао.

Против ове претпоставке може се изнети следећи аргумент: ако је жеља примарна, одакле произлази? Које је узрочно-структурно место из кога она израња? Ако се одговори да жеља произлази из нагона или биолошких потреба, то проблем само помера за корак уназад: одакле нагони добијају своју психичку конкретност, своју специфичну усмереност на тај а не неки други предмет?

Предложена алтернатива је следећа: примарни феномен није жеља него контраст. Субјекат, у свом интелигентном кретању, опажа разлику између двају стања - стања у коме јесте и стања у коме би могло (или требало) бити. Тек из те опажене разлике произлази жеља као психичка конкретизација интелигентног кретања усмереног ка превазилажењу контраста.

3.2. Формализација контраста

Ова структура може се формализовати на следећи начин. Нека је S_0 актуелно стање субјекта - оно у коме се субјекат тренутно налази, са свим својим карактеристикама, ограничењима, доживљајима и саморазумевањем. Нека је S_1 потенцијално стање субјекта - оно које субјекат замишља, пројектује или антиципира као другачије, боље, потпуније или пожељније. Тада је контраст дефинисан разликом:

$$\Delta S = S_1 - S_0$$

Жеља је психичка форма у којој субјекат доживљава и разрађује тај контраст. Снага жеље функционално зависи од величине контраста: већа разлика између актуелног и потенцијалног стања, интензивнија жеља. Истовремено, **природа жеље зависи од природе контраста**: жеља за знањем произлази из контраста између незнања и знања; жеља за слободом из контраста између ограничења и слободе; жеља за интимношћу из контраста између усамљености и повезаности.

Важно је нагласити да S_1 не мора бити у потпуности свесно или артикулисано. Потенцијално стање може бити само нагнуто, само делимично оформљено, само имплицитно присутно у облику осећаја да 'ово није то'. Штавише, у многим случајевима жеља претходи јасном одређивању потенцијалног стања - субјекат зна да нешто жели пре него зна тачно шта жели. Ова неодређеност S_1 не противречи предложеном моделу: она само указује да је контраст у том случају дифузан, неструктурисан, да је реч о доживљају одступања пре него о прецизном опису циља.

3.3. Контраст и вредновање

Поставља се питање: да ли свако опажање разлике производи жељу? Очигледно не. Опажам разлику у боји између две траве и то не производи никакву жељу. Шта, дакле, разликује контраст у горе описаном смислу од пуке разлике?

Одговор лежи у вредновању. Контраст у психолошком смислу није само когнитивно опажање разлике - он је опажање вредносно оптерећене разлике. Субјекат не само да региструје да $S_1 \neq S_0$, него и да S_1 представља нешто пожељније, боље, потпуније - да S_1 'вреди бити'. Вредновање је оно које трансформише голу разлику у контраст, а контраст у жељу.

Ово вредновање само по себи није произвољно. Оно је укоренењено у структури субјекта - у његовој историји, идентитету, стандардима, идеалима. Из тога следи важна последица: жеља не говори само о предмету жеље него и о структури онога ко жели. **Анализа жеље је увек истовремено и анализа вредносне структуре субјекта.**

4. ТЕСЛИН СЛУЧАЈ КРОЗ ПРИЗМУ ПСИХОЛОГИЈЕ КОНТРАСТА

Ако поставке из претходног одељка применимо на Теслин феноменолошки случај, добијамо знатно прецизнији опис процеса кроз који је он прошао.

Теслино актуелно стање (S_0) у периоду младости обележено је невољним, наметљивим сликама које му причињавају патњу. Он нема контролу над сопственим унутрашњим простором; представе се јављају непозване и изазивају дезоријентацију. Ово стање можемо описати, у оквиру речника који ћемо развити у наставку, као **стање високе психолошке ентропије** - стање у коме унутрашња организација искуства нарушена.

Истовремено, Тесла постепено формира визију другачијег стања (S_1) - стања у коме је унутрашњи простор под управом воље, у коме представе долазе на позив и остају онолико дуго и у оном облику колико и у коме воља то одреди. Ово потенцијално стање не мора на почетку бити потпуно артикулисано - довољно је да постоји осећање да је такво стање могуће, да неке може бити доступно.

Контраст (ΔS) између ова два стања - хаотичне неуправљивости и замишљене унутрашње слободе - генерише изузетно снажну жељу за трансформацијом. Та жеља није апстрактна; она је конкретна, структурисана и усмерена управо зато јер произлази из конкретног, структурисаног контраста.

Даље, из те жеље произлази процес стваралачког замишљања усмереног ка превазилажењу контраста. Тесла почиње да **свесно вежба управљање представама**, да тестира различите стратегије, да постепено изграђује оно S_1 које је пре само замишљао. Ово је парадигматски пример динамичног низа:

Контраст → Жеља → Стваралачко замишљање → Деловање → Нова организација стања

Оно по чему је Теслин случај изузетан није само успешност трансформације, него и чињеница да се процес одвија са редовном феноменолошком артикулацијом - Тесла описује не само резултате него и унутрашњу путању, чиме ово постаје један од ретких историјских докумената о свесној изградњи стваралачког замишљања.

5. СТВАРАЛАЧКО ЗАМИШЉАЊЕ КАО ПРИМАРНИ НЕГЕНТРОПИЈСКИ МЕХАНИЗАМ

5.1. Ограничења когнитивистичке концепције маште

У доминантним когнитивним психологијама машта је конципирана као ментална способност - способност формирања представа о неприсутним, хипотетичким или контрафактичким стварима. У том оквиру, машта је функционално дефинисана и подређена је другим когнитивним операцијама: она служи памћењу, планирању, решавању проблема. Њена улога је инструментална.

Против ове концепције може се изнети неколико приговора. Прво, **она не разликује квалитативно различите облике замишљања** - пасивну, невољну игру слика с једне стране, и активно, интенционално, управљиво стваралачко замишљање с друге. Ова разлика није само функционална него онтолошка: у другом случају реч је о другој врсти психичке активности.

Друго, когнитивистичка концепција машту лишава конститутивне улоге у динамици субјекта. Али ако је тачно да жеља произлази из контраста, а контраст претпоставља потенцијално стање (S_1) које мора бити некако присутно субјекту пре него постаје предмет жеље - онда стваралачко замишљање, којим се то потенцијално стање обликује, не може бити само инструмент него мора бити један од примарних механизма конституисања психичког живота.

5.2. Функције стваралачког замишљања у динамици субјекта

Стваралачко замишљање у предложеном оквиру обавља неколико фундаменталних функција у динамици субјекта:

Прво, **пројекција потенцијалног стања**. Стваралачко замишљање је механизам којим субјекат производи S_1 - којим се потенцијално стање не само открива него и гради, разрађује, усавршава. Без стваралачког замишљања, контраст не би могао бити формиран у довољно одређеном облику да генерише конкретну жељу.

Друго, **моделирање могућих решења**. Стваралачко замишљање омогућава субјекту да испробава различите путеве ка S_1 пре него се иједан почне реализовати у спољашњем деловању. То је **унутрашња симулација** - простор у коме се провере и потврде или оповргну стратегије.

Треће, **тестирање алтернатива**. Везано за претходно: субјекат може у унутрашњем простору упоређивати различите верзије S_1 и различите путеве ка S_1 , евалуирати их, одбацити или усвајати - и то пре него постану неповратне спољашње акције. Ово је функција коју Тесла описује у свом примеру са менталним конструисањем техничких система.

Четврто, **усмеравање понашања**. Нејасна жеља генерише дифузно, неусмерено кретање; жеља организована стваралачким замишљањем генерише конкретно, усмерено деловање. Стваралачко замишљање је оно којим жеља добија своју конкретну форму - не само 'нешто друкчије', него 'ово одређено нешто конкретно другачије'.

Из ових функција произлази да стваралачко замишљање нема само инструменталну него и **конститутивну улогу у психичком животу субјекта**. То је разлог зашто га овде разумемо не само као когнитивну функцију него као примарни негентропијски механизам - механизам којим субјекат организује своје искуство насупрот тенденцији ка дезорганизацији.

6. ЕНТРОПИЈА И НЕГЕНТРОПИЈА У ПСИХОЛОГИЈИ

6.1. Метафора или структурни принцип?

Употреба појмова ентропије и негентропије у психолошком контексту захтева пажљиву концептуалну разраду. Ово нису терминолошке позајмице; ако су употребљени прецизно, они означавају структурне принципе који важе у психолошком домену аналогно томе на који начин ентропија функционише у термодинамичким системима.

Другим речима, не тврди се да је субјекат термодинамички систем. Тврди се да субјекат, као сложени систем који се одржава кроз интеракцију са окружењем, показује функционалну аналогију са принципом ентропије/негентропије - аналогију која нам омогућава да прецизније опишемо оно о чему је реч, него да то чинимо уз помоћ метафоре енергије.

6.2. Психичка ентропија

Психичка ентропија означава тенденцију субјекта ка дезорганизацији искуства. Ова тенденција манифестује се у неколико препознатљивих облика:

Расипање пажње - неспособност одржавања усмерености на оно што је вредно, и стална привученост ирелевантним дражима.

Фрагментација искуства - губитак способности повезивања искустава у кохерентне целине; доживљаје, осећања, мисли и поступке субјекат доживљава као неповезане епизоде лишене унутрашњег смисла.

Губитак смисла - потешкоће у одређивању вредности, приоритета, смера; субјекат зна шта ради, не зна зашто.

Дезорганизација самоопажања - несталност и противречност самослике, нецеловитост.

Важно је уочити да психичка ентропија нема нужно форму патологије. Она може бити само резултат умора, преоптерећења или губитка структуре у свакодневном животу. Свакодневне форме досаде, неодлучности, прокрастинације, осећаја безсмислености - све то може бити схваћено као благи степен психолошке ентропије.

6.3. Психичка негентропија

Психичка негентропија означава тенденцију субјекта ка организацији искуства - ка интеграцији, усмеравању, стварању и одржавању смисла. Она се манифестује у искуству:

концентрације и усредсређености (способности да се пажња одржи на ономе на чему је сврсисходно);

кохеренције наратива (доживљаја да искуства образују смислену повезану причу);

смисла и вредности (јасности у погледу тога зашто нешто вреди радити); интегритета (осећаја конзистентности и целовитости личности).

Csikszentmihalyi (1990) је описао стање **flow** - оптималног искуства потпуне усмерености, ефикасности и задовољства - које по структури одговара максималној форми психичке негентропије. У таквом стању, субјекат не утврди субјективни напор на одржавање фокуса; организација искуства достиже сопствену динамичку равнотежу.

6.4. Зашто ентропија/негентропија уместо енергије?

Традиционална психолошка теорија - нарочито психодинамска - обилато је користила метафору енергије. Либида је схваћан квантитативно, као психичка енергија која се акумулира, одводи, блокира, трансформише. Ова метафора имала је одређену хеуристичку вредност у свом времену.

Ипак, метафора енергије носи озбиљне концептуалне тешкоће. Прво, она имплицира конзервацију - затворен систем у којем је укупна количина константна, а трансформације само премештају ту количину с једног места на друго. Ово слабо одговара стварним психолошким феноменима: мотивација може настати из ничега (нова идеја, нов однос) и може нестати без видљивог трага. Друго, енергетска метафора тешко захвата квалитативне разлике - а управо је квалитативна разлика између организованог и дезорганизованог искуства оно које је психолошки релевантно, не само количина.

Ентропија/негентропија, насупрот томе, захвата управо квалитативну димензију - степен организације. Она нам омогућава да говоримо не само о томе колико субјекат 'има енергије', него о томе у каквом је стању организација његовог искуства - да ли је усмерена, интегрисана, кохерентна или фрагментована, расута, лишена смисла.

7. ИНТЕЛИГЕНЦИЈА КАО ПРИНЦИП ОРГАНИЗАЦИЈЕ

7.1. Против функционалистичке концепције интелигенције

Стандардна психолошка концепција интелигенције третира је као когнитивну способност - способност решавања проблема, апстрактног мишљења, учења из искуства. У том оквиру, интелигенција је једна психичка функција међу другима, само је посебно важна. Тестирање интелигенције мери ту функцију кроз специфичне задатке.

Али интелигенција схваћена на тај начин не може бити фундаментални принцип - јер је конципирана на истом нивоу на којем су концепције других психичких функција. Може се питати: шта је то у субјекту које омогућава интелигентно понашање? Који је онтолошки основ интелигенције?

7.2. Интелигенција као принцип организације субјекта

Концепт интелигентне динамике субјекта, показује да се субјекат може разумети не као ентитет или супстанца, него као интелигентно кретање - динамички процес који је по својој природи усмерен, адаптиван и реорганизирајући процес. У светлу ентропијско-негентропијске перспективе, ово може бити прецизније формулисано:

Интелигенција је принцип организације субјекта - способност генерисања, одржавања и повећавања организације субјективног искуства у интеракцији са реалношћу.

У тој перспективи, интелигенција није функција коју субјекат користи поред осталих функција. Она је принцип којим субјекат уопште постоји као субјекат - принцип којим је разликован од пуке гомиле стимуланса и реакција, принцип којим искуство добија структуру, смисао и усмереност.

У том смислу, многе психичке функције које традиционалне психологије третирају као засебне феномене - потреба, жеља, мотив, емоција, намера - могу бити схваћене као различити облици испољавања тог истог организационог принципа. Потреба је организација субјекта на нивоу биолошке регулације са вектором опстанка; жеља је организација усмерена ка превазилажењу контраста; мотив је организација у облику стабилне диспозиције; емоција је организација која рефлектује релацију субјекта и ситуације.

8. КА ОПШТОЈ ДИНАМИЦИ СУБЈЕКТА

8.1. Циклус интелигентног кретања

На основу претходне анализе може се предложити следећи основни динамички низ који чини један циклус интелигентног кретања субјекта:

Контраст → Жеља → Стваралачко замишљање → Деловање → Нова организација стања

Контраст ($\Delta S = S_1 - S_0$) је структурни услов из којег произлази жеља. Жеља је психичка форма у којој субјекат доживљава и разрађује контраст. Стваралачко замишљање је механизам којим жеља добија конкретну структуру - којим потенцијално стање бива обликовано, путеви ка њему моделирани, алтернативе испробане. Деловање је спољашња реализација тог унутрашњег процеса. Нова организација стања је резултат успешне трансформације - нови S_0 у којем је претходни контраст, потпуно или делимично, превазиђен.

Важно је нагласити да овој схеми није цикличност формална или произвољна. Реч је о томе да свако стање организације (нови S_0) неизбежно генерише нове контрасте - јер свака остварена организација открива нове неусклађености, нове потенцијалне трансформације.

Живот субјекта је тако разумљив као континуирани процес негентропијске реорганизације, никада довршен, никада потпуно заустављен.

8.2. Патологија као поремећај циклуса

Предложени модел такође нуди оквир за разумевање психолошких тешкоћа и патологија - не кроз класификацију симптома, него кроз анализу места поремећаја у динамичком низу.

Поремећај на нивоу контраста: субјекат није способан да опажа потенцијална стања (анхедонија, незнање), или је контраст тако велики да производи парализу уместо деловања (депресија, егзистенцијална криза).

Поремећај на нивоу жеље: субјекат опажа контраст, али жеља није конституисана - јер је вредновање потенцијалног стања онемогућено (амбивалентност, деморализација), или јер постоје снажни конфликтни унутрашњи ставови (психодинамски конфликт).

Поремећај на нивоу стваралачког замишљања: жеља постоји, али субјекат није способан да конструише путеве ка потенцијалном стању (ригидност мишљења, когнитивна конструкција у Беск-овом смислу).

Поремећај на нивоу деловања: жеља и план постоје, али деловање изостаје (прокрастинација, инхибиција, анксијозност).

Ова анализа није покушај свеобухватне класификације - она само показује да предложени динамички модел није само описни него и дијагностички применљив.

9. ДИСКУСИЈА

9.1. Последице по схватање психичких феномена

Предложени модел има неколико важних последица за разумевање конкретних психолошких феномена. Прва и најзначајнија је та да он доводи у питање потребу за појмом психичке енергије као фундаменталним објашњавајућим принципом. Ако је тачно да психичку динамику могуће објаснити кроз контраст, жељу, стваралачко замишљање и деловање - уз помоћ појмова организације, интелигентног кретања и негентропије - онда је метафора енергије сувишна и потенцијалније збуњујућа него освјетљајућа.

Друга последица је интегративна: велики број психолошких појмова који традиционално функционишу у различитим теоријским оквирима - потреба, жеља, мотив, намера, интенција, емоција, вредност, смисао - може бити интегрисан у јединствен описни оквир уз помоћ појмова контраста и организације. Ово није само теоријска елеганција - то је смањење теоријске произвољности.

Трећа последица тиче се операционализације. Традиционалне мере мотивације и психичке динамике усмерене су на садржај (шта особа жели, које потребе су задовољене, какви су мотиви) а ретко на структуру (у којем степену је искуство субјекта организовано, у којем степену је стваралачко замишљање активно). Предложени оквир отвара простор за нову операционализацију психолошких феномена кроз степен организације и дезорганизације субјекта.

9.2. Однос са постојећим теоријама

Предложени модел не поричи доприносе постојећих психолошких теорија - он их настоји реконтекстуализовати. Масловљева хијерархија потреба може бити интерпретирана као опис различитих нивоа на којим контраст бива постављен - биолошком, социјалном, самоактуализацијском. Импликације теорија самодетерминације говоре о условима под којима деловање субјекта остаје негентропијски интегрисано. Когнитивна теорија Бека

описује когнитивне деформације које онемогућавају адекватну перцепцију потенцијалних стања (S_1).

Са психодинамским традицијама однос је сложенији. Лаканово схватање жеље као структуралне немогућности потпуног испуњења - жеља која се по дефиницији није у стању задовољити, јер задовољење једне жеље отвара нову - није у директном конфликту са предложеним моделом; оно описује циклични карактер процеса који смо горе описали. Разлика је у томе што Лаканова традиција у недовршеност жеље уноси онтолошки песимизам, док предложени модел ту недовршеност разуме као структурно неизбежну карактеристику живог субјекта који је у интеракцији са реалношћу.

10. ЗАКЉУЧАК

Овај рад је показао да жеља није примарни психички феномен, него структурална последица контраста који субјекат опажа између свог актуелног и потенцијалног стања. Тиме је жеља изведена из дубљег онтолошког темеља - из интелигентног кретања субјекта које је способно да пројектује потенцијална стања и опажа разлике у односу на актуелно стање.

Стваралачко замишљање, у том оквиру, није само когнитивна функција него примарни негентропијски механизам - механизам којим субјекат организује своје искуство, обликује жеље, моделира путеве деловања и одржава смисаону структуру психичког живота насупрот тенденцији ка ентропији.

Интелигенција није једна психичка функција међу другима, него фундаментални принцип којим субјекат постоји као субјекат - принцип организације који омогућава прелазак из потенцијалног у актуелно стање.

Предложени динамички низ - контраст, жеља, стваралачко замишљање, деловање, нова организација стања - представља једну парадигму за разумевање психолошке динамике која није засновала на метафори енергије, него на принципима организације, информације и интелигентног кретања.

Четврти корак у овом истраживачком програму био би формална операционализација психолошке ентропије и негентропије - развој мерних инструмената којима би предложене теоријске дистинкције постале и емпиријски приступачне. То остаје за будуће истраживање.

ЛИТЕРАТУРА

- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Prentice-Hall.
- Beck, A. T. (1979). Cognitive therapy and the emotional disorders. Meridian.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow: The psychology of optimal experience. Harper & Row.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Freud, S. (1900). Die Traumdeutung. Franz Deuticke.
- Lacan, J. (1966). Écrits. Seuil.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Murray, H. A. (1938). Explorations in personality. Oxford University Press.
- Tesla, N. (1919). My inventions. Electrical Experimenter.

Напомена о раду

Овај рад је трећи у низу теоријских радова. Претходни радови разматрали су: (1) стваралачко замишљање као фундаментални механизам психологије ума и (2) прелаз од роја психичке енергије ка феномену интелигентног кретања субјекта. Четврти корак - формална операционализација психолошке ентропије - планиран је као централна тема будућих истраживања.